

Eindtermen

voor de algemene vakken van de Educacion Profesional Basico/Lager Beroepsonderwijs op Aruba

Persoonlijke Vorming

Vakken:

- Expressie Bouw
- Expressie Horeca & Commercie
- Expressie Verzorgingsassistent
- Expressie Mode & Kleding
- Ik in de samenleving IKSA
- Lichamelijke Opvoeding

Aruba

Augustus 2013

Document nummer: **13**

Colofon

Dit is een uitgave van de Departamento di Enseñansa Aruba (DEA) voor de algemene vakken in de EPB (Educacion Profesional Basico). Het is toegestaan delen van de uitgave voor intern gebruik te kopiëren, mits de bron vermeld wordt.

Eindtermen van de vakken:
Expressie Bouw
Expressie Horeca & Commercie
Expressie Verzorgingsassistent (K/J/B/Z/F)
Expressie Mode & Kleding
Ik in de samenleving (IKSA)
Lichamelijke Opvoeding

Dit document is geldig vanaf augustus 2013.

Docenten bij de EPB-scholen hebben bijgedragen aan het inhoudelijk deel van het eindtermendocument.

Kwaliteitscontrole:
Ecury-Sijben, J. M. M.
Hernandis, R.F.M.
Kock, A. A.
Kock-Rodriguez, S.V.
Thiel-Giel, M. M.

Vierde uitgave, augustus 2013
Departamento di Enseñansa Aruba
Afdeling Curriculum Ontwikkeling
Belgiëstraat 2
Tel: 5838225
Fax: 5836039

Inhoudsopgave

Colofon	3
Inhoudsopgave	4
Voorwoord	5
Algemeen Deel	6
Inleiding	6
1. De visie en uitgangspunten van de EPB	6
2. Overzicht van de eindtermendocumenten	7
3. De eindtermen van het lager beroepsonderwijs Aruba	9
3.1 Wat zijn eindtermen?	9
3.2 Hoe worden de eindtermen gereviseerd?	9
3.3 Kwalificatieniveau-indeling beroepsonderwijs Aruba	9
3.4 Startkwalificatie EPB	11
4. Het schema voor het weergeven van de eindtermen	12
4.1 Kerndelen en onderdelen	12
4.2 4.2 De taxonomiecode	12
4.3 4.3 Het schema	13
Inhoudelijk Deel	14
Vakgebied Persoonlijke Vorming	14
Vak 13.1: Expressie Bouw	14
13.1.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Expressie Bouw	15
13.1.2 Kerndelen met eindtermen	16
Vak 13.2: Expressie Horeca & Commercie	22
13.2.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Expressie Horeca en Commercie	23
13.2.2 Kerndelen met eindtermen	24
Vak 13.3: Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	31
13.3.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Expressie Verz. ass. K/J/B/Z/F	32
13.3.2 Kerndelen met eindtermen	33
Vak 13.4: Expressie Mode & Kleding	41
13.4.1 Overzicht kerndelen en onderdelen expressie Mode & Kleding	42
13.4.2 Kerndelen met eindtermen	43
Vak 13.5: Ik in de Samenleving (IKSA)	50
13.5.1 Overzicht kerndelen en onderdelen IKSA	51
13.5.2 Kerndelen met eindtermen	52
Vak 13.6: Lichamelijke Opvoeding	58
13.6.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Lichamelijke Opvoeding	59
13.6.2 Kerndelen met eindtermen	60

Voorwoord

Dit is de vierde uitgave van het eindtermendocument voor de algemeen vormende en exacte vakken van de Educacion Profecional Basico (EPB). In augustus 2013 gaat dit document formeel van kracht en geldt voor minimaal 4 examenjaren en tot de datum waarop een nieuwe onderwijsexamenregeling door de Minister van Onderwijs wordt vastgesteld.

Dit document is tot stand gekomen volgens de kwaliteitscriteria voor het formuleren van eindtermen met medewerking van de docenten, verbonden aan de opleidingen van de EPB-scholen.

Het document bestaat uit twee delen:

- ▶ Een algemeen deel met de volgende inhoud:
 - de visie en uitgangspunten van de EPB;
 - overzicht van de eindtermendocumenten;
 - de eindtermen van het lager beroepsonderwijs Aruba;
 - het schema voor het weergeven van de eindtermen.

- ▶ Een vakspecifiek deel met de volgende inhoud:
 - overzicht kerndelen en onderdelen;
 - kerndelen met eindtermen.

Wij hopen dat dit eindtermendocument u voldoende inzicht verschaft in het programma van de opleidingen van het lager beroepsonderwijs op Aruba.

Wij danken de docenten die betrokken zijn geweest bij het tot stand komen van dit document: A. de Windt, M. Croes, V. Lacle, B. Lagerveen.

Departamento di Enseñansa Aruba
Afdeling Curriculum Ontwikkeling
Belgiëstraat 2
Tel: 5838225
Fax: 5836039

Algemeen Deel

Inleiding

Dit document bevat de eindtermen van de opleidingen die aangeboden worden in het lager beroepsonderwijs van Aruba. Het nieuwe strategisch ontwerp 'Scol Chikito den Scol Grandi' (SCdSG), het project voor de EPB-scholen, is het kader dat gebruikt wordt om deze eindtermen te reviseren.

De eindtermen zijn gereviseerd door docenten van de EPB-scholen in nauwe samenwerking met de afdeling Curriculum Ontwikkeling van DEA.

Deze eindtermendocumenten zijn geschreven met als doel de inhoud weer te geven voor het aangeboden onderwijs aan de leerlingen van de beroepsacyclus van het lager beroepsonderwijs Aruba.

In hoofdstuk 1 wordt de visie van het nationaal onderwijsplan weergegeven die als basis dient voor de uitgangspunten van het EPB onderwijs. In het tweede hoofdstuk staat een overzicht van de eindtermendocumenten van de opleidingen die aangeboden worden op de EPB. In hoofdstuk 3 staan wat eindtermen zijn, het reviseren van deze eindtermen en de kwalificatieniveau-indeling van het beroepsonderwijs op Aruba. In het laatste hoofdstuk worden het schema met de eindtermen en de gehanteerde taxonomiecodes uitgelegd.

1. De visie en uitgangspunten van de EPB

De visie van het nationaal onderwijsplan

In het nationaal onderwijsplan (NOP) 2007 – 2017 is in het algemeen beschreven welke richting de Arubaanse samenleving wil gaan met het onderwijs. De richting wordt aangegeven aan de hand van een nationale visie. Volgens deze visie groeit een kind tot:

- **Een wereldburger:** iemand die goed kan communiceren, die snapt en weet wat er om zich heen en in de wereld gebeurt, die kan omgaan met technologie en met veranderingen.
- **Een verantwoordelijke burger:** iemand die met een taak begint en ook afrondt, die bereid is om de consequenties te dragen, die in zijn doen en laten rekening houdt met zichzelf, met anderen en de natuur, die zijn mening kan verantwoorden met goede informatie en die naar de mening van een ander kan luisteren.
- **Een tevreden burger:** iemand die zelfverzekerd is, die een positief zelfbeeld heeft en die zichzelf en anderen waardeert.
- **Iemand die levenslang leert:** iemand die leergierig is, die altijd meer wil weten en die zich verder wil ontwikkelen.
- **Iemand die bijdraagt aan de kwaliteit van het leven in de samenleving:** iemand die zich inzet om anderen te helpen.

Deze nationale visie geldt ook voor het lager beroepsonderwijs onderwijs en past goed binnen het strategisch ontwerp van het project SCdSG.

Deze visie heeft ook duidelijke gevolgen voor de beroepsacyclus van de EPB, namelijk het opleiden en vormen van een beginnend beroepsbeoefenaar die op een vooraf bepaald, minimaal niveau kan functioneren ten behoeve van een voortdurende veranderende maatschappij. Kort samengevat: de leerlingen moeten aan het eind van de EPB-opleidingen competente, beginnende beroepsbeoefenaars zijn.

2. Overzicht van de eindtermendocumenten

Hieronder wordt per sector aangegeven welke eindtermendocumenten er op Aruba zijn voor de beroepsgerichte opleidingen en AVO-vakken van de Educacion Profesional Basico (EPB). Verschillende aan elkaar gerelateerde opleidingen zijn gebundeld in één document.

<u>Document</u>	<u>Nummer</u>	<u>Opleiding</u>	<u>Kwalificatieniveau</u>
SECTOR TECHNIEK			
1.	1.1	Assistent automonteur	1
	1.2	Hulp automonteur benzine/diesel *	2
2.	2.1	Assistent onderhoudsmonteur	1
	2.2	Installatiemonteur *	2
	2.3	Metaalbewerker *	2
	2.4	Lasser *	2
3.	3.1	Assistent in de bouw	1
	3.2	Timmerman	2
	3.3	Schilder *	2
	3.4	Metselaar *	2
4.	4.1	Hulp elektromonteur	2
5.	5.1	Hulpmonteur koeltechniek *	2
SECTOR ECONOMIE			
6.	6.1	Assistent commercieel medewerker	1
	6.2	Commercieel medewerker *	2
	6.3	Logistiek medewerker *	2
7.	7.1	Algemeen administratief medewerker	2
	7.2	Algemeen secretariael medewerker *	2
SECTOR VERZORGING			
8.	8.1	Mode en kleding	1
	8.2	Modemaker *	2
9.	9.1	Horeca-assistent	1
	9.2	Bakkersmedewerker	2
	9.3	Keukenmedewerker	2
	9.4	Bedieningsmedewerker *	2
10.	10.1	Assistent facilitair medewerker	1
	10.2	Verzorgingsassistent kind/jeugd /bejaarden/zieken (K/J/B/Z)	2
11.	11.1	Assistent natuurverzorger *	1
	11.2	Landschapsverzorger *	2

ALGEMEEN VORMENDE EN EXACTE VAKKEN **

<u>Document</u>	<u>Nummer</u>	<u>Vakken</u>
-----------------	---------------	---------------

TALEN

12.	12.1	Papiamento
	12.2	Nederlands
	12.3	Engels
	12.4	Spaans

PERSOONIJKE VORMING

13.	13.1	Expressie Bouw
	13.2	Expressie Horeca & Commerce
	13.3	Expressie Verzorgingsassistent Kind/Jeugd/Bejaarden/ Zieken/Facilitair (K/J/B/Z/F)
	13.4	Expressie Mode & Kleding
	13.5	Ik in de samenleving (IKSA)
	13.6	Lichamelijke opvoeding

EXACTE VAKKEN

14.	14.1	Wiskunde Techniek en Economie
	14.2	Science Verzorging
	14.3	Science Techniek
	14.4	Science Consumptieve techniek
	14.5	Science Mode & kleding
	14.6	Rekenen Consumptieve technieken
	14.7	Informatie- en communicatietechnologie (ICT) voor Economie en Verzorging (K/J/B/Z/F)
	14.8	Technische informatica bovenbouw LTO (Tibblto) Techniek

* Deze opleidingen zijn niet in de revisieronde vierde uitgave (2013) meegenomen en zijn niet opgenomen in deze bundel. Deze opleidingen staan in de derde uitgave (2008).

** De algemeen vormende en exacte vakken zijn verschillend per beroepsgerichte opleiding.

3. De eindtermen van het lager beroepsonderwijs Aruba

3.1 Wat zijn eindtermen?

De Arubaanse overheid geeft door middel van deze eindtermen aan wat de leerlingen moeten kennen en kunnen aan het eind van het lager beroepsonderwijs, dus in dit geval aan het einde van de opleidingen op EPB niveau 1 en 2.

In de eindtermendocumenten zijn naast de eindtermen ook de leerinhouden gespecificeerd. Deze eindtermen dienen als vaste (minimale) inhoud van het onderwijsprogramma voor de docent voor het aan te bieden onderwijs en als het fundament voor het Programma van Leerstof en Toetsing (PLT) en examinering. De eindtermendocumenten zijn niet alleen bedoeld voor docenten en scholen maar ook voor:

- DEA, Examenbureau: voor het ontwikkelen van de centrale examens;
- DEA, afdeling curriculum ontwikkeling: voor het ontwikkelen van leermiddelen;
- Inspectie van het Onderwijs: om toezicht te houden op de naleving van de eindtermen;
- ouders, leerlingen en bedrijfsleven: om op de hoogte te zijn van de eindtermen die de leerlingen moeten bereiken aan het eind van de opleiding.

3.2 Hoe worden de eindtermen gereviseerd?

De beroepsprofielen dienen als basis bij het reviseren van de eindtermendocumenten. Opmerkingen en aanwijzingen van het bedrijfsleven over o.a. de bekwaamheid en beroepshouding van de EPB-leerlingen die de arbeidsmarkt ingaan, worden opgenomen in de beroepsprofielen van de opleiding. Bij de revisie van de eindtermendocumenten is ook uitgegaan van de ervaringen van docenten en leerlingen voor wat betreft het leerstofaanbod en er is voor gezorgd dat de afstemming van hetgeen gereviseerd is, op school plaatsvindt. Ten slotte zijn deze eindtermendocumenten gepresenteerd aan de docenten van de EPB-scholen in hun vakgroep, tijdens een speciaal daarvoor belegde bijeenkomst in het schooljaar 2011-2012.

DEA heeft daarmee trachten te waarborgen dat er inbreng is geweest in de organisatie van de EPB-scholen (o.a. de docenten van de school) en van het bedrijfsleven (bij de beroepsprofielen). Daarnaast voldoen de eindtermen aan de kwaliteitscriteria voor het formuleren van eindtermen.

3.3 Kwalificatieniveau-indeling beroepsonderwijs Aruba

Leerlingen kunnen het beroepsonderwijs volgen op verschillende niveaus en in verschillende richtingen. De niveau-indeling ziet er (van laag naar hoog) als volgt uit:

- Niveau 1 leidt op tot assistent beroepsbeoefenaar (assistentopleiding).
- Niveau 2 leidt op tot basis beroepsbeoefenaar (basisberoepsopleiding).
- Niveau 3 leidt op tot beroepsbeoefenaar (vakopleiding).
- Niveau 4 leidt op tot zelfstandig beroepsbeoefenaar (middenkaderopleiding).
- Niveau 5 leidt op tot hoger gevormd beroepsbeoefenaar (specialistenopleiding).
- Niveau 6 leidt op tot academisch gevormd beroepsbeoefenaar (specialistenopleiding).

Niveau 1 en niveau 2 zijn van toepassing op de EPB (Educacion Profesional Basico).

<p>Niveau 1: Assistent beroepsbeoefenaar (eenvoudig uitvoerende werkzaamheden):</p> <p>is het assistentniveau gericht op de arbeidsmarkt. Het gaat hierbij om functiegebonden vaardigheden. Deze hebben betrekking op het toepassen van routines en standaardprocedures. De assistent is verantwoordelijk voor de uitvoering van zijn eigen taken. Hij draagt geen hiërarchische verantwoordelijkheden, anders dan voor zijn eigen werk.</p>
<p>Niveau 2: Basis beroepsbeoefenaar (uitvoerende werkzaamheden):</p> <p>is het uitstroom- en doorstroomniveau van het lager beroepsonderwijs. Het uitstroomniveau is gericht op de arbeidsmarkt. Het doorstroomniveau, waar het accent op de avo-vakken ligt, is gericht op het vervolgonderwijs. Op dit niveau gaat het om beroepsgebonden vaardigheden. Deze hebben betrekking op het toepassen van routines en standaardprocedures. In vergelijking met niveau 1 betreft het meer en mogelijk gecompliceerde routines en procedures. Deze vragen vaker een hoger tempo. De basisberoepsbeoefenaar is verantwoordelijk voor de uitvoering van zijn eigen taken. Hij draagt geen hiërarchische verantwoordelijkheden anders dan voor zijn eigen werk. De basisberoepsbeoefenaar beschikt dus over meer beroepskennis en vaardigheden, waardoor hij breder inzetbaar is binnen zijn beroep en wat complexer werk aan kan dan zijn collega, de assistent beroepsbeoefenaar.</p>

Niveau 3 en niveau 4 zijn van toepassing op het Colegio EPI (Educacion Profesional Intermedio).

<p>Niveau 3: Beroepsbeoefenaar/vakfunctionaris (zelfstandige uitvoering van werkzaamheden):</p> <p>is gericht op de arbeidsmarkt en doorstroom binnen het middelbaar beroepsonderwijs. Op dit niveau staan de beroepsgebonden vaardigheden centraal. De beroepsbeoefenaar houdt zich niet alleen bezig met de uitvoering van het eigen takenpakket, maar moet zich daarover ook kunnen verantwoorden tegenover collega's. Tevens controleert en begeleidt de beroepsbeoefenaar het toepassen van routines en standaardprocedures door anderen. Hierbij heeft hij uitdrukkelijk een hiërarchische verantwoordelijkheid. Verder behoren ook het bedenken van procedures voor werkvoorbereiding en beheer tot zijn vaardigheden.</p>
<p>Niveau 4: Zelfstandig beroepsbeoefenaar/middenkaderfunctionaris (volledig zelfstandige uitvoering van werkzaamheden met brede inzetbaarheid):</p> <p>is gericht op de arbeidsmarkt en doorstroom naar het hoger beroepsonderwijs. Dit niveau vereist beroeps-onafhankelijke vaardigheden, zoals tactisch en strategisch handelen. De zelfstandige beroepsbeoefenaar/middenkaderfunctionaris is verantwoordelijk voor zijn eigen werk en kan zich daarvoor verantwoorden bij zijn collega's. Echter, hij draagt ook nadrukkelijk een hiërarchische verantwoordelijkheid. Hierbij gaat het niet om verantwoordelijkheid in uitvoerende zin, zoals bij het controleren en begeleiden, maar meer om formele, organisatorische verantwoordelijkheid. Verder behoort het bedenken van nieuwe procedures tot het takenpakket.</p>

Niveau 5 en niveau 6 zijn van toepassing op het hoger onderwijs.

<p>Niveau 5: is van toepassing op de hogere beroepsopleidingen:</p> <p>IPA (Instituto Pedagógico Arubano), de Financieel Economische Faculteit (FEF), de Faculteit voor Hospitality and Tourism Management en de Juridische Faculteit van de Universiteit van Aruba (UA).</p>
<p>Niveau 6: is het wetenschappelijk onderwijs:</p> <p>Op Aruba zijn dat de masteropleidingen aan de Faculteit voor Hospitality and Tourism Management en de Juridische Faculteit van de Universiteit van Aruba (UA).</p>

3.4 Startkwalificatie EPB

Het eindtermendocument is gemaakt voor het reguliere lager beroepsonderwijs. Het beroepsonderwijs is gericht op het persoonlijk en maatschappelijk vormen van de leerling, en het voorbereiden van de leerlingen op hun intrede in de arbeidsmarkt. Bij het behalen van het EPB-diploma is de leerling startbekwaam. Hij of zij is nog geen vakman of vakvrouw, er is immers nog geen werkervaring opgedaan. Zowel in vervolgopleidingen van een hoger niveau als in de praktijk op de arbeidsmarkt zal de jongere nog verder leren en zich ontwikkelen tot een professional.

4. Het schema voor het weergeven van de eindtermen

4.1 Kerndelen en onderdelen

Hier volgt een uitleg van het schema dat gebruikt wordt in de eindtermendocumenten om de eindtermen weer te geven. De eindtermen van de beroepsopleidingen en van de algemeen vormende vakken en exacte vakken worden gegroepeerd in kerndelen. Binnen deze kerndelen kan men ook een aantal onderdelen onderscheiden. De indeling van kerndelen en onderdelen is noodzakelijk voor de ordening van de leerinhouden in samenhangende gehelen.

4.2 4.2 De taxonomiecode

In het beroepsonderwijs wordt steeds meer uitgegaan van het goed kunnen functioneren in de beroepspraktijk. Om dit te kunnen, moet de leerling bepaalde **beroepsvaardigheden** beheersen, bepaalde kennis hebben en een juiste beroepshouding tonen. Hierdoor is het belangrijk om de aard van een eindterm aan te geven met een taxonomiecode. De taxonomie is een systematische indeling waarin rangorde een rol speelt. De taxonomiecode wordt als een hulpmiddel gebruikt bij een nadere interpretatie van het beheersingsniveau, zoals aangegeven in de eindtermen. Deze codes geven een indicatie van de aard van de eindterm en is tevens een aanwijzing voor de toetsvorm.

De taxonomieën, t.w. die van Bloom, De Block en Romiszowski bieden mogelijkheden eindtermen met het kenmerk kennis, vaardigheid en beroepshouding op systematische manier te omschrijven.

In de eindtermendocumenten van de EPB is gekozen om de taxonomie van Romiszowski toe te passen. Hieronder volgt een korte uitleg van deze taxonomie.

Kennis

Onder kennis wordt verstaan: 'informatie opgeslagen in de hersenen'. Kennis wordt opgesplitst in:

F	Feitelijke kennis	Bij feitelijke kennis is het kernwoord 'herinneren', 'herkennen'. Feiten staan op zichzelf, ze behoeven geen voorbeeld. Deze kennis kan in twee categorieën geclassificeerd worden, namelijk in feiten en in procedures.
B	Begripsmatige kennis	Bij begripsmatige kennis is het kernwoord 'inzicht'. Het gaat hier om eigenschappen of denkbeelden die voorbeelden en tegenvoorbeelden verlangen om hun grens te bepalen. Men kan een onderscheid maken in begrippen en in principes.

Vaardigheden

Onder vaardigheden wordt verstaan acties die een persoon uitvoert om een bepaald doel te bereiken. Vaardigheden ontwikkelen zich door ervaring en oefening, je kunt dus in meer of mindere mate over een bepaalde vaardigheid beschikken.

De vier verschillende soorten vaardigheidsdomeinen zijn:

c	cognitief	betreft intellectuele vaardigheden;
r	reactief	betreft gevoelens, attitudes, waarden, kortom: het reageren op mensen, objecten, gebeurtenissen, enz.;
pm	psychomotorisch	betreft lichamelijke vaardigheden;
i	interactief	betreft interpersoonlijke vaardigheden; het vermogen tot communicatie, samenwerking, enz.

Op elk van deze vier terreinen kan een onderscheid gemaakt worden in:

R	Reproductieve vaardigheden	het betreft hier eenvoudige, repeterende activiteiten, die met weinig of geen planning gepaard gaan. Het gaat meestal om standaardprocedures of regelmatig voorkomende handelingen.
P	Productieve vaardigheden	deze vaardigheden doen een beroep op de creativiteit en planningsvaardigheden van de leerling; ze gaan gepaard met (complexe) beslissingsvorming op bewust (of onderbewust) niveau. De leerling moet de geleerde informatie spontaan toepassen in nieuwe situaties, waarin niet van te voren geoefend is. Er moeten nieuwe oplossingen voor nieuwe problemen gemaakt worden.

4.3 4.3 Het schema

Hier volgt een toelichting bij de componenten van het schema. Een **inhoudsclassificatie-component** (zie *regel 1 t/m 5*) dat aangeeft over welke vakgebied en vak het gaat. Verder wordt hierbij het kwalificatieniveau van het vak en de leerweg aangegeven. En als laatste wordt vermeld bij welk kerndeel deze eindtermen horen.

Na de inhoudsclassificatiecomponent volgen een aantal rijen met de eindtermen, leerinhoud en de bijbehorende taxonomiecode. Zoals eerder aangegeven wordt per kerndeel een aantal onderdelen onderscheiden, de onderdelen zijn vetgedrukt (zie *het onderdeel Grafieken in het schema*). Direct na het onderdeel volgen de eindtermen en een opsomming van de bijbehorende leerinhouden.

Bij de AVO- en exacte-vakken wordt de differentiatie als volgt aangegeven:

- 1) *cursief* is extra voor niveau 2, dus voor uitstroom en doorstroom;
- 2) *sterretje* (★) en *cursief* is extra voor doorstroom.

Hieronder staat als voorbeeld een schema dat gebruikt wordt om de eindtermen weer te geven.

Vakgebied	14 Exacte vakken	
Vak	14.1 Wiskunde Techniek en Economie	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerndeel	1. Algebraïsche verbanden en tabellen	
Eindtermen en Leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief</i> = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom		
★ <i>cursief</i> = extra voor doorstroom		
Grafieken		
1.1	De leerling kan in een gegeven assenstelsel, al dan niet op beeldscherm, een grafiek maken van het verband tussen variabelen in een gegeven situatie.	Rc
1.2	<i>De leerling kan bij een gegeven grafiek vaststellen welke waarden van de variabelen bij de context zinvol zijn.</i>	Rc
1.3	De leerling kan bij een gegeven grafiek vaststellen of er sprake is van een constant, een stijgend of een dalend verband.	Rc
	★ <i>De leerling kan bij een gegeven grafiek vaststellen of er sprake is van een constant, een stijgend, dalend of periodiek verband.</i>	Rc
1.4	De leerling kan controleren of een gegeven verband bij een gegeven grafiek hoort. - Alleen bij eenvoudige verbanden.	Rc
	<i>De leerling kan controleren of een gegeven verband bij een gegeven grafiek hoort.</i>	Rc
	★ <i>De leerling kan controleren of een gegeven verband of standaardverband bij een gegeven grafiek hoort.</i>	Rc

Documentnummer: **13.1**

Inhoudelijk Deel

Vakgebied Persoonlijke Vorming

Vak 13.1:	Expressie Bouw
Kwalificatieniveau:	Niveau 1 en 2
Leerweg:	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom

13.1.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Expressie Bouw

Naam kerndelen	Naam onderdelen
1. Tekenen, meten en schilderen	• Tekenen
	• Afmeten/inschatten
	• Schilderen
2. Verspanen, vervormen en verbinden	• Verdelen/verspanen
	• Vervormen van materialen
	• Verbinden van materialen
3. Bewerken en afwerken	• Oppervlakte bewerken/afwerken
4. Werkhouding en presentatie	• Werkhouding
	• Presentatie/kunstbeschouwing

13.1.2 Kerndelen met eindtermen

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.1 Expressie Bouw	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	1. Tekenen, meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Tekenen		
1.1	De leerling kan vloeiende en golvende lijnen uit de losse hand schetsen/tekenen. - lijn - ritme - met O.I. inkt	Rcpm
1.2	De leerling kan, uitgaande van de werkelijkheid, een vertaling naar een compositie maken. - sfeer - lichtval/schaduw - contrast - basisvormen - collagetechnieken - verhaallijn - ruimtelijk - compositie	Rcrpm
1.3	De leerling kan van aangeboden informatie een (fantasie)werkstuk ontwerpen en maken. - landschap, stilleven, zelfportret enz. - mode en reclame - architectuur - Monumenten - improvisatie - decor	R,Pcpm
1.4	De leerling kan lettertypes herkennen en deze tekenen. - verschillende lettertypes - in perspectief	F,Rcpm
1.5	De leerling kan een werkstuk volgens schaal vergroten. - vergroting - verhouding - schaal	Rcpm
1.6	De leerling kan verschillende tekenmaterialen gebruiken. - potlood, pen, houtskool, krijt enz.	Rcpm
Afmeten/inschatten		
1.7	De leerling kan meetinstrumenten benoemen en toepassen. - geometrische figuren: cirkel, vierkant, rechthoek, driehoek - symmetrie en asymmetrie - perspectief - patroon - lijn (eenheden)	F,Rcpm

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.1 Expressie Bouw	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	1. Teken en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
1.8	De leerling kan ruimte aanbrengen in een werkstuk. <ul style="list-style-type: none"> - groot-klein, dichtbij-ver weg - vergelijking, verhouding - overlapping, ruimte - 2 en 3 dimensioneel 	Rcpm
Schilderen		
1.9	De leerling kan verschillende toonwaarden herkennen, onderscheiden en toepassen. <ul style="list-style-type: none"> - kleurgradaties, kleur - grijs tinten - kleuren mengen - vlakke kleuren - kleurencirkel 	F,B,Rc
1.10	De leerling kan verschillende verfsoorten onderscheiden en gebruiken bij diverse technieken. <ul style="list-style-type: none"> - waterverf - textielverf - inkt 	B,Rcpm
1.11	De leerling kan verschillende soorten schildergereedschappen gebruiken. <ul style="list-style-type: none"> - dikke en dunne penselen - haarsoorten - kwasten en penselen - tamponneerkwast - borstel - spatiraam 	Rcpm
1.12	De leerling kan ontwerpen, schetsen overbrengen en schilderen op verschillende materialen. <ul style="list-style-type: none"> - ontwerpen - werkvoorbereiding - werkproces - natuurlijke en synthetische materialen 	R,Pcpm
1.13	De leerling kan verschillende consistenties voor het overbrengen van verf onderscheiden. <ul style="list-style-type: none"> - dunne verfsoorten - verschillende gradaties 	B
1.14	De leerling kan verschillende verftechnieken toepassen met gebruikmaking van de juiste verfsoort en -consistentie. <ul style="list-style-type: none"> - inkt - afplakken en afdrukken - lino snede - zeefdrukken - sjabloon snijden/sjabloneren - tamponneren - letter zetten - spatten - materiaaldruk 	Rcpm

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.1 Expressie Bouw	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☞ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Verdelen/verspanen		
2.1	De leerling kan verschillende zagen gebruiken. - verstekzaag en -bak - kapzaag - metaalzaag - figuurzaag - decoupeerzaag	Rcpm
2.2	De leerling kan volgens een aangegeven lijn zagen. - haaks en onder een hoek - recht - zigzag - golvend	Rcpm
2.3	De leerling kan vormgeven aan hout met gebruikmaking van elementaire gereedschappen. - beitels, gutsen, steekbeitels - schaven, blokschaven (hout en staal) - gutsen - raspen, vijlen (schaafrasp, houtvijl) - houten hamer - schuren	Rcpm
2.4	De leerling kan karton bewerken met gebruikmaking van elementaire gereedschappen. - ritsen, snijden, knippen, vouwen, rillen - 2 en 3 dimensioneel - stanleymes, hobbymes, snijmachine, snijschaar	Rcpm
2.5	De leerling kan werken met niet alledaagse en kosteloze materialen - bewerken - verfraaien - hergebruiken	Rcpm
Vervormen van materialen		
2.6	De leerling kan met constructief en plastisch materiaal vormgeven. - creëren van een 3-dimensionaal product - vervormen - variatie en combinatie van materialen	Rcpm
2.7	De leerling kan met gips vormgeven. - werken met gietvormen - plastisch vormgeven	Rcpm
2.8	De leerling kan beeldelementen in zijn werk herkennen en toepassen. - stijl - kleur - vorm - contrast	F,Rcpm
2.9	De leerling kan kinetische werkstukken maken. - beweging en dynamiek	Rcpm

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.1 Expressie Bouw	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerndeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ♻ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Verbinden van materialen		
2.10	De leerling kan verbindingen maken door middel van nagelen. - metaal verbinden - hout verbinden	Rcpm
2.11	De leerling kan de verschillende verbindingsmaterialen benoemen en toepassen. - lijm - schroeven - popnagels - nieten - draadnagels - klittenband enz.	F,Rcpm
2.12	De leerling kan verbindingen maken met verschillende materiaalsoorten. - papier - kunststof - textiel - hout - metaal	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.1 Expressie Bouw	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	3. Bewerken en afwerken	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊗ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Oppervlakte bewerken/afwerken.		
3.1	De leerling kan op hout schilderen. - diverse verfsoorten, zoals grondverf, lacquer, enamel, beits, vernis - spuitbus - afplakken	Rcpm
3.2	De leerling kan verschillende materialen bewerken en afwerken. - hout: branden met brandapparaat en op verschillende plankjes - klei: bakken en glazuren, oven en temperatuur	Rcpm
3.3	De leerling kan texturen herkennen, benoemen en toepassen. - ruw, glad, en grof - structuur - versiering	F,Rcpm
3.4	De leerling kan decoratie op gebruiksvoorwerpen aanbrengen. - patronen - motieven - sjablonen	Rcpm
3.5	De leerling kan onder begeleiding kleuren op expressieve, impressieve en symbolische wijze aanbrengen. - kubistisch - modern	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.1 Expressie Bouw	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	4. Werkhouding en presentatie	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☼ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Werkhouding		
4.1	De leerling kan de volgende houdingsaspecten demonstreren. <ul style="list-style-type: none"> - reflecteren op/en respecteren van elkaars werk & mening - tijdsplanning, samenwerken - zuinig en veilig omgaan met gereedschappen - effectief omgaan met materialen - onderhoud lokaal/materialen - lichaamshouding - veiligheid 	Rcri
Presentatie/kunstbeschouwing		
4.2	De leerling kan het werk presenteren. <ul style="list-style-type: none"> - afwerken - deadlines - uitleggen (motiveren), kritiek geven en krijgen - toelichten eigen beeldend werk 	Rci
4.3	De leerling kan beeldelementen uit verschillende stromingen in de kunstgeschiedenis relateren aan zijn werk. <ul style="list-style-type: none"> - inspiratie - stijlen - kleur - vorm 	Rcr
4.4	De leerling kan eenvoudige opvattingen en ideeën uiten. <ul style="list-style-type: none"> - kunstgeschiedenis - kunststromingen 	Rcr
4.5	De leerling kan beeldelementen herkennen. <ul style="list-style-type: none"> - vormaspecten - contrast - kleur 	F
4.6	De leerling kan ruimte en ordening herkennen en benoemen <ul style="list-style-type: none"> - aanzichten - dimensie, zoals hoogte, diepte en breedte - schuine projectie - standpunt waaruit iets bekeken wordt, perspectief - compositie - computermedia 	F
4.7	De leerling kan verschillende beeldende creaties uit hun eigen culturele leefwereld herkennen en belangstelling hiervoor opbrengen. <ul style="list-style-type: none"> - traditionele en nieuwe beeldende creaties 	F,Rcr
4.8	De leerling kan architectuur van andere culturen herkennen en belangstelling hiervoor opbrengen. <ul style="list-style-type: none"> - traditionele - modern 	F,Rcr

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Document nummer: **13.2**

Inhoudelijk Deel

Vakgebied Persoonlijke Vorming

Vak 13.2:	Expressie Horeca & Commerce
Kwalificatieniveau:	Niveau 1 en 2
Leerweg:	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom

13.2.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Expressie Horeca en Commercie ●●●

Naam kerndelen	Naam onderdelen
1. Tekenen, meten en schilderen	• Tekenen
	• Afmeten/inschatten
	• Schilderen
2. Verspanen, vervormen en verbinden	• Verdelen/verspanen
	• Vervormen van materialen
	• Verbinden van materialen
3. Bewerken en afwerken	• Oppervlakte bewerken/afwerken
4. Werkhouding en presentatie	• Werkhouding
	• Presentatie/kunstbeschouwing
5. Muziek	• Muziek

13.2.2 Kerndelen met eindtermen

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.2 Expressie Horeca & Commerce	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerndeel	1. Tekenen, meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☻ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Tekenen		
1.1	De leerling kan vloeiende en golvende lijnen uit de losse hand schetsen/tekenen. - lijn - ritme - met O.I. inkt	Rcpm
1.2	De leerling kan, uitgaande van de werkelijkheid, een vertaling naar een compositie maken. - lichtval/schaduw/sfeer - contrast - basisvormen - collagetechnieken - verhaallijn	Rcpm
1.3	De leerling kan van aangeboden informatie een (fantasie)werkstuk ontwerpen en maken. - landschap, stilleven, zelfportret etc. - mode en reclame - architectuur - monumenten - improvisatie - decor	Pc,Rpm
1.4	De leerling kan lettertypes herkennen en deze tekenen. - verschillende lettertypes - in perspectief	F,Rpm
1.5	De leerling kan een werkstuk volgens schaal vergroten. - vergroting - verhouding - schaal	Rcpm
1.6	De leerling kan verschillende tekenmaterialen gebruiken. - potlood, pen, houtskool, krijt enz.	Rpm
Afmeten/inschatten		
1.7	De leerling kan meetinstrumenten benoemen en toepassen. - geometrische figuren: cirkel, vierkant, rechthoek, driehoek - symmetrie en asymmetrie - perspectief - patroon - lijn (eenheden)	F,Rc
1.8	De leerling kan ruimte aanbrengen in een werkstuk. - groot-klein, dichtbij-ver weg - vergelijking, verhouding - overlapping, ruimte - 2 en 3 dimensioneel	Rcpm

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.2 Expressie Horeca & Commercie	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	1. Tekenen, meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Schilderen		
1.9	De leerling kan verschillende toonwaarden herkennen, onderscheiden en toepassen. - kleurgradaties, kleur - grijstinten - kleuren mengen - vlakke kleuren - kleurencirkel	F,B,Rc
1.10	De leerling kan verschillende verfsoorten onderscheiden en gebruiken bij diverse technieken. - waterverf - textielverf - inkt	BRcpm
1.11	De leerling kan verschillende soorten schildergereedschappen gebruiken. - dikke en dunne penselen - haarsorten - kwasten en penselen - tamponneerkwast - borstel - spatraam	Rpm
1.12	De leerling kan ontwerpen, schetsen overbrengen en schilderen op verschillende materialen. - ontwerpen - werkvoorbereiding - werkproces - natuurlijke en synthetische materialen	Pc,Rcpm
1.13	De leerling kan verschillende consistenties voor het overbrengen van verf onderscheiden. - dunne verfsoorten - verschillende gradaties	B
1.14	De leerling kan verschillende verftechnieken toepassen met gebruikmaking van de juiste verfsoort en -consistentie. - inkt - afplakken en afdrukken - stof verven - zeefdrukken - sjabloon snijden/sjabloneren - tamponneren - letter zetten - spatten	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.2 Expressie Horeca & Commercie	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Verdelen/verspanen		
2.1	De leerling kan verschillende zagen gebruiken. <ul style="list-style-type: none"> - verstekzaag en -bak - kapzaag - metaalzaag - figuurzaag - decoupeerzaag 	Rpm
2.2	De leerling kan volgens een aangegeven lijn zagen. <ul style="list-style-type: none"> - haaks en onder een hoek - recht - zigzag - golvend 	Rpm
2.3	De leerling kan vormgeven aan hout met gebruikmaking van elementaire gereedschappen. <ul style="list-style-type: none"> - beitels, gutsen, steekbeitels - schaven, blokschaven (hout en staal) - gutsen - raspen, vijlen (schaafrasp, houtvijl) - houten hamer 	Rpm
2.4	De leerling kan karton bewerken met gebruikmaking van elementaire gereedschappen. <ul style="list-style-type: none"> - ritsen, snijden, knippen, vouwen, rillen - 2 en 3 dimensioneel - stanleymes, hobbymes, snijmachine, snijschaar 	Rpm
2.5	De leerling kan werken met niet alledaagse en kosteloze materialen. <ul style="list-style-type: none"> - bewerken - verfraaien - hergebruiken 	Rpm
Vervormen van materialen		
2.6	De leerling kan met constructief en plastisch materiaal vormgeven. <ul style="list-style-type: none"> - creëren van een 3-dimensionaal product - vervormen - variatie en combinatie van materialen 	Rpm
2.7	De leerling kan met gips vormgeven. <ul style="list-style-type: none"> - werken met gietvormen - plastisch vormgeven 	Rpm
2.8	De leerling kan beeldelementen in zijn werk herkennen en toepassen. <ul style="list-style-type: none"> - stijl - kleur - vorm - contrast 	F,Rc

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.2 Expressie Horeca & Commercie	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊕ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Verbinden van materialen.		
2.9	De leerling kan verbindingen maken door middel van nagelen. - metaal verbinden - hout verbinden	Rpm
2.10	De leerling kan de verschillende verbindingmaterialen benoemen en toepassen. - lijm - schroeven - nieten - draadnagels - klittenband enz.	F,Rc
2.11	De leerling kan verbindingen maken met verschillende materiaalsoorten. - papier - kunststof - textiel - hout - metaal	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.2 Expressie Horeca & Commerce	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	3. Bewerken en afwerken	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Oppervlakte bewerken/afwerken.		
3.1	De leerling kan op hout schilderen. - diverse verfsoorten, zoals grondverf, lacquer, enamel, beits, vernis - spuitbus - afplakken	Rpm
3.2	De leerling kan verschillende materialen bewerken en afwerken. - hout: branden met brandapparaat en op verschillende plankjes - klei: bakken en glazuren, oven en temperatuur	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.2 Expressie Horeca & Commercie	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	4. Werkhouding en presentatie	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Werkhouding		
4.1	De leerling kan de volgende houdingsaspecten demonstreren. - reflecteren op en respecteren van elkaars werk & mening - tijdsplanning, samenwerken - zuinig en veilig omgaan met gereedschappen - effectief omgaan met materialen - onderhoud lokaal/materialen - lichaamshouding	Rci
Presentatie/kunstbeschuwing		
4.2	De leerling kan het werk presenteren. - afwerken - deadlines - uitleggen (motiveren), kritiek geven en krijgen	Ri
4.3	De leerling kan beeldelementen uit verschillende stromingen in de kunstgeschiedenis relateren aan zijn werk. - inspiratie - stijlen - kleur - vorm	B
4.4	De leerling kan eenvoudige opvattingen en ideeën uiten. - kunstgeschiedenis - kunststromingen	Ri
4.5	De leerling kan beeldelementen herkennen. - vormaspecten - contrast - kleur	F

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.2 Expressie Horeca & Commerce	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	5. Muziek	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Muziek		
5.1	De leerling kan geschikte muziek classificeren om publiek te trekken in de horecazaak of winkel. - muziekstijl - ritme - tempo - volume - sfeer	B
5.2	De leerling kan verschillende ritmes spelen op een muziekinstrument. - bestaande muziekinstrumenten - muziekinstrumenten gemaakt van afvalmateriaal - ritme - maat - tempo	Rpm
5.3	De leerling kan akkoorden op een instrument herkennen en bespelen. - ritme - maat - tempo - akkoorden spelen - noten lezen	F,Rpm
5.4	De leerling kan de aangegeven toonhoogte toepassen bij het zingen van een lied. - intonatie - articulatie - tempo - stemgebruik - mimiek - ritme - dynamiek	Rcpm
5.5	De leerling kan muziek gebruiken als remediering en/of ontspanning. - sfeer verbetering - sfeerbepaling - muziekstijl	Rpmr
5.6	De leerling kan de maat herkennen en op de maat dansen. - tempo - dansstijlen - ritme	F,Rpm
5.7	De leerling kan noten herkennen en lezen. - tempo - maat - toonhoogte	F,Rc

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Document nummer: **13.3**

Inhoudelijk Deel

Vakgebied Persoonlijke Vorming

Vak 13.3:	Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F
Kwalificatieniveau:	Niveau 1 en 2
Leerweg:	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom

13.3.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Expressie Verz. ass. K/J/B/Z/F ●●●

Naam kerndelen	Naam onderdelen
1. Tekenen, meten en schilderen	• Tekenen
	• Afmeten/inschatten
	• Schilderen
2. Verspanen, vervormen en verbinden	• Verdelen/verspanen
	• Vervormen van materialen
	• Verbinden van materialen
3. Bewerken en afwerken	• Oppervlakte bewerken/afwerken
4. Werkhouding en presentatie	• Werkhouding
	• Presentatie/kunstbeschouwing
5. Muziek	• Muziek

13.3.2 Kerndelen met eindtermen

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerndeel	1. Tekenen, meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊗ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Tekenen		
1.1	De leerling kan vloeiende en golvende lijnen uit de losse hand schetsen/tekenen. - lijn - ritme - met O.I. inkt	Rpm
1.2	De leerling kan, uitgaande van de werkelijkheid, een vertaling naar een compositie maken. - sfeer - lichtval/schaduw - contrast - basisvormen - collagetechnieken - verhaallijn	Rcpm
1.3	De leerling kan van aangeboden informatie een (fantasie)werkstuk ontwerpen en maken. - landschap, stilleven, zelfportret etc. - mode en reclame - architectuur - monumenten - improvisatie - decor	Pc,Rpm
1.4	De leerling kan lettertypes herkennen en deze tekenen. - verschillende lettertypes - in perspectief	F,Rpm
1.5	De leerling kan een werkstuk volgens schaal vergroten. - vergroting - verhouding - schaal	Rcpm
1.6	De leerling kan verschillende tekenmaterialen gebruiken. - potlood, pen, houtskool, krijt enz.	Rpm
Afmeten/inschatten		
1.7	De leerling kan meetinstrumenten benoemen en toepassen. - geometrische figuren: cirkel, vierkant, rechthoek, driehoek - symmetrie en asymmetrie - perspectief - patroon - lijn (eenheden)	F,Rc
1.8	De leerling kan ruimte aanbrengen in een werkstuk. - groot-klein, dichtbij-ver weg - vergelijking, verhouding - overlapping, ruimte - 2 en 3 dimensioneel	Rcpm

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	1. Tekenen, meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Schilderen		
1.9	De leerling kan verschillende toonwaarden herkennen, onderscheiden en toepassen. - kleurgradaties, kleur - grijsinten - kleuren mengen - vlakke kleuren - kleurencirkel	F,B,Rc
1.10	De leerling kan verschillende verfsoorten onderscheiden en gebruiken bij diverse technieken. - waterverf - textielverf - inkt	BRcpm
1.11	De leerling kan verschillende soorten schildergereedschappen gebruiken. - dikke en dunne penselen - haarsorten - kwasten en penselen - tamponneerkwast - borstel - spatraam	Rpm
1.12	De leerling kan ontwerpen, schetsen overbrengen en schilderen op verschillende materialen. - ontwerpen - werkvoorbereiding - werkproces - natuurlijke en synthetische materialen	Pc,Rcpm
1.13	De leerling kan verschillende consistenties voor het overbrengen van verf onderscheiden. - dunne verfsoorten - verschillende gradaties	B
1.14	De leerling kan verschillende verftechnieken toepassen met gebruikmaking van de juiste verfsoort en –consistentie. - inkt - afplakken en afdrukken - stof verven - zeefdrukken - sjabloon snijden/sjabloneren - tamponneren - letter zetten - spatten	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Verdelen/verspanen		
2.1	De leerling kan verschillende zagen gebruiken. <ul style="list-style-type: none"> - verstekzaag en -bak - kapzaag - metaalzaag - figuurzaag - decoupeerzaag 	Rpm
2.2	De leerling kan volgens een aangegeven lijn zagen. <ul style="list-style-type: none"> - haaks en onder een hoek - recht - zigzag - golvend 	Rpm
2.3	De leerling kan vormgeven aan hout met gebruikmaking van elementaire gereedschappen. <ul style="list-style-type: none"> - - beitels, gutsen, steekbeitels - - schaven, blokschaven (hout en staal) - - gutsen - - raspen, vijlen (schaafrasp, houtvijl) - - houten hamer 	Rpm
2.4	De leerling kan karton bewerken met gebruikmaking van elementaire gereedschappen. <ul style="list-style-type: none"> - ritsen, snijden, knippen, vouwen, rillen - 2 en 3 dimensioneel - stanleymes, hobbyymes, snijmachine, snijschaar 	Rpm
2.5	De leerling kan werken met niet alledaagse en kosteloze materialen <ul style="list-style-type: none"> - bewerken - verfraaien - hergebruiken 	Rpm
Vervormen van materialen		
2.6	De leerling kan met constructief en plastisch materiaal vormgeven. <ul style="list-style-type: none"> - creëren van een 3-dimensionaal product - vervormen - variatie en combinatie van materialen 	Rpm
2.7	De leerling kan met gips vormgeven. <ul style="list-style-type: none"> - werken met gietvormen - plastisch vormgeven 	Rpm
2.8	De leerling kan beeldelementen in zijn werk herkennen en toepassen. <ul style="list-style-type: none"> - stijl - kleur - vorm - contrast 	F,Rc

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊕ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Verbinden van materialen.		
2.9	De leerling kan verbindingen maken door middel van nagelen. - metaal verbinden - hout verbinden	Rpm
2.10	De leerling kan de verschillende verbindingmaterialen benoemen en toepassen. - lijm - schroeven - nieten - draadnagels - klittenband enz.	F,Rc
2.11	De leerling kan verbindingen maken met verschillende materiaalsoorten. - papier - kunststof - textiel - hout - metaal	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	3. Bewerken en afwerken	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Oppervlakte bewerken/afwerken		
3.1	De leerling kan op hout schilderen. - diverse verfsoorten, zoals grondverf, lacquer, enamel, beits, vernis - spuitbus - afplakken	Rpm
3.2	De leerling kan verschillende materialen bewerken en afwerken. - hout: branden met brandapparaat en op verschillende plankjes - klei: bakken en glazuren, oven en temperatuur	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerndeel	4. Werkhouding en presentatie	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Werkhouding		
4.1	De leerling kan de volgende houdingsaspecten demonstreren. - reflecteren op en respecteren van elkaars werk & mening - tijdsplanning, samenwerken - zuinig en veilig omgaan met gereedschappen - effectief omgaan met materialen - onderhoud lokaal/materialen - lichaamshouding	Rci
Presentatie/kunstbeschouwing		
4.2	De leerling kan het werk presenteren. - afwerken - deadlines - uitleggen (motiveren), kritiek geven en krijgen	Ri
4.3	De leerling kan beeldelementen uit verschillende stromingen in de kunstgeschiedenis relateren aan zijn werk. - inspiratie - stijlen - kleur - vorm	B
4.4	De leerling kan eenvoudige opvattingen en ideeën uiten. - kunstgeschiedenis - kunststromingen	Ri
4.5	De leerling kan beeldelementen herkennen. - vormaspecten - contrast - kleur	F

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerdeel	5. Muziek	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Muziek		
5.1	De leerling kan verschillende muziekinstrumenten op hun klanken herkennen en onderscheiden. - klanken - muziekinstrumenten	F,B
5.2	De leerling kan eenvoudige muziekinstrumenten maken. - afvalmaterialen	Rpm
5.3	De leerling kan verschillende ritmes spelen op een muziekinstrument. - bestaande muziekinstrumenten - muziekinstrumenten gemaakt van afvalmateriaal - ritme - maat - tempo	Rcpm
5.4	De leerling kan akkoorden op een instrument herkennen en bespelen. - ritme - maat - tempo - akkoorden spelen - noten lezen	F,Rpm
5.5	De leerling kan eenvoudige kinderliedjes maken, spelen en zingen. - ritme - maat - tempo - melodie - tekst - articulatie - intonatie	Rcpm
5.6	De leerling kan de aangegeven toonhoogte toepassen bij het zingen van een lied. - intonatie - articulatie - tempo - stemgebruik - mimiek - ritme - dynamiek	Rcpm
5.7	De leerling kan muziek onderscheiden en toepassen voor elke leeftijdsfase van het kind/jeugd. - stijl - mimiek - bodylanguage - tempo - ritme	B,Rc

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.3 Expressie Verzorgingsassistent K/J/B/Z/F	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Kerndeel	5. Muziek	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
5.8	De leerling kan muziek, drama en spel selecteren en toepassen om verhalen te vertellen aan het kind. - verhaal vertellen - mimiek - bodylanguage - intonatie	B,Rc
5.9	De leerling kan muziek gebruiken om te remediëren en/of zich te ontspannen. - sfeer verbetering - sfeerbepaling - muziekstijl	Rpmr
5.10	De leerling kan verschillende percussie-instrumenten bespelen. - notenwaarden - maat - ritme - tempo	Rpm
5.11	De leerling kan verschillende muziekstijlen onderscheiden. - tempo - ritme - maat	B
5.12	De leerling kan de maat herkennen en op de maat dansen. - tempo - dansstijlen - ritme	F,Rpm
5.13	De leerling kan noten herkennen en lezen. - tempo - maat - toonhoogte	F,Rc
5.14	De leerling kan een eenvoudig optreden voorbereiden en presenteren. - tempo - maat - creativiteit - mimiek - bodylanguage	Rci

Document nummer: **13.4**

Inhoudelijk Deel

Vakgebied Persoonlijke Vorming

Vak 13.4:	Expressie Mode & Kleding
Kwalificatieniveau:	Niveau 1
Leerweg:	Arbeidsmarkt

13.4.1 Overzicht kerndelen en onderdelen expressie Mode & Kleding

Naam kerndelen	Naam onderdelen
1. Tekenen, meten en schilderen	• Tekenen
	• Afmeten/inschatten
	• Schilderen
2. Verspanen, vervormen en verbinden	• Verdelen/verspanen
	• Vervormen van materialen
	• Verbinden van materialen
3. Bewerken en afwerken	• Oppervlakte bewerken
4. Werkhouding en presentatie	• Werkhouding
	• Presentatie/kunstbeschouwing

13.4.2 Kerndelen met eindtermen

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.4 Expressie Mode & Kleding	
Kwalificatieniveau	1	
Leerweg	Arbeidsmarkt	
Kerdeel	1. Teken en meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
Tekenen		
1.1	De leerling kan vloeiende en golvende lijnen uit de losse hand schetsen/tekenen. <ul style="list-style-type: none"> - lijn - ritme - met O.I.inkt 	Rpm
1.2	De leerling kan, uitgaande van de werkelijkheid, een vertaling naar een compositie maken. <ul style="list-style-type: none"> - sfeer - lichtval/schaduw - contrast - basisvormen - collagetechnieken - verhaallijn 	Rcpm
1.3	De leerling kan van aangeboden informatie een (fantasie)werkstuk ontwerpen en maken. <ul style="list-style-type: none"> - landschap, stilleven, zelfportret etc. - mode en reclame - architectuur - monumenten - improvisatie - decor 	Pc,Rpm
1.4	De leerling kan lettertypes herkennen en deze tekenen. <ul style="list-style-type: none"> - verschillende lettertypes - in perspectief 	F,Rpm
1.5	De leerling kan een werkstuk en beeldmateriaal volgens schaal vergroten. <ul style="list-style-type: none"> - vergroting - verhouding - schaal 	Rcpm
1.6	De leerling kan verschillende tekenmaterialen gebruiken. <ul style="list-style-type: none"> - potlood, pen, houtskool, krijt enz. 	Rpm
1.7	De leerling kan eenvoudige presentaties maken in het platte vlak. <ul style="list-style-type: none"> - ordenen - illustreren - lay-out 	Rpm
Afmeten/inschatten		
1.8	De leerling kan meetinstrumenten benoemen en toepassen. <ul style="list-style-type: none"> - geometrische figuren: cirkel, vierkant, rechthoek, driehoek - symmetrie en asymmetrie - perspectief - patroon - lijn (eenheden) 	F,Rc

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.4 Expressie Mode & Kleding	
Kwalificatieniveau	1	
Leerweg	Arbeidsmarkt	
Kerdeel	1. Tekenen, meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
1.9	De leerling kan ruimte aanbrengen in een werkstuk. - groot-klein, dichtbij-ver weg - vergelijking, verhouding - overlapping, ruimte - 2 en 3 dimensioneel	Rcpm
1.10	De leerling kan verschillende beeldaspecten op schaal toepassen om te etaleren. - vorm - kleur - lijn - vlak - ruimtelijk - met modische artikelen	Rc
Schilderen		
1.11	De leerling kan verschillende toonwaarden herkennen, onderscheiden en toepassen. - kleurgradaties, kleur - grijsinten - kleuren mengen - vlakke kleuren - kleurencirkel	F,B,Rc
1.12	De leerling kan verschillende verfsoorten onderscheiden en gebruiken bij diverse technieken. - waterverf - textielverf - inkt - body-paint en make-up	BRcpm
1.13	De leerling kan verschillende soorten schildergereedschappen gebruiken. - dikke en dunne penselen - haarsoorten - kwasten en penselen - tamponneerkwast - borstel - spatraam	Rpm
1.14	De leerling kan ontwerpen, schetsen overbrengen en schilderen op verschillende materialen. - ontwerpen - werkvoorbereiding - werkproces - natuurlijke en synthetische materialen - karton	Pc,Rcpm
1.15	De leerling kan verschillende consistenties voor het overbrengen van verf onderscheiden. - dunne verfsoorten - verschillende gradaties	B

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.4 Expressie Mode & Kleding	
Kwalificatieniveau	1	
Leerweg	Arbeidsmarkt	
Kerdeel	1. Tekenen, meten en schilderen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
1.16	De leerling kan verschillende verftechnieken toepassen met gebruikmaking van de juiste verfsoort en -consistentie. <ul style="list-style-type: none"> - inkt - afplakken en afdrukken - stof verven - zeefdrukken - sjabloon snijden/sjabloneren - tamponneren - letter zetten - spatten 	Rcpm
1.17	De leerling kan grondstoffen herkennen en op de juiste manier toepassen/aanbrengen. <ul style="list-style-type: none"> - natuurlijke grondstoffen - synthetische grondstoffen - allergische reacties 	F,Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.4 Expressie Mode & Kleding	
Kwalificatieniveau	1	
Leerweg	Arbeidsmarkt	
Kerdeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
Verdelen/verspanen		
2.1	De leerling kan verschillende zagen gebruiken. - verstekzaag en -bak - kapzaag - metaalzaag - figuurzaag - decoupeerzaag	Rpm
2.2	De leerling kan volgens een aangegeven lijn zagen. - haaks en onder een hoek - recht - zigzag - golvend	Rpm
2.3	De leerling kan stempels maken en stempelen. - houten en linoleum stempels - gutsen op linoleum - schuren met schuurpapier	Rpm
2.4	De leerling kan karton bewerken met gebruikmaking van elementaire gereedschappen. - ritsen, snijden, knippen, vouwen, rillen - 2 en 3 dimensionaal - stanleymes, hobbymes, snijmachine, snijschaar	Rpm
2.5	De leerling kan werken met niet alledaagse en kosteloze materialen - bewerken - verfraaien - hergebruiken	Rpm
Vormgeven		
2.6	De leerling kan met constructief en plastisch materiaal vormgeven. - creëren van een 3-dimensionaal product - vervormen - variatie en combinatie van materialen	Rpm
2.7	De leerling kan met gips vormgeven. - werken met gietvormen - plastisch vormgeven	Rpm
2.8	De leerling kan beeldelementen in zijn werk herkennen en toepassen. - stijl, kleur, vorm, contrast - motoriek - structuur en textuur - modesilhouetten - compositie	F,Rc
2.9	De leerling kan effecten van aspecten en vormgevingsprincipes herkennen. - lichaamsverhoudingen - effecten van dessins - kleur - signaalwerking - stof en model	F

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.4 Expressie Mode & Kleding	
Kwalificatieniveau	1	
Leerweg	Arbeidsmarkt	
Kerdeel	2. Verspanen, vervormen en verbinden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
2.10	De leerling kan van een modebeeld een eenvoudige stylingmap samenstellen. - sfeer - kleur - model en modebeeld - modecollage - modetekeningen	Rc
2.11	De leerling kan door middel van sfeerbladen de modetrend van het lopende seizoen weergeven. - collage - textiele en andere materialen - kleurkaarten - omgeving	B
2.12	De leerling kan beeldinformatie verzamelen, ordenen en analyseren voor ideevorming.* - beeldmateriaal verzamelen - rages en trends	B,Pc
2.13	De leerling kan binnen een gegeven context, variaties op modebeeld toepassen.* - mal - schetsontwerp - nieuwe technologie	Rc
2.14	De leerling kan prijs- en tekstkaarten maken passend bij de huisstijl.* - letterschrift - layout - kleur - nieuwe technologie	Rcpm
Verbindingen van materialen		
2.15	De leerling kan verbindingen maken met verschillende materiaalsoorten. - papier - kunststof - textiel - hout - metaal - vlechten	Rcpm
2.16	De leerling kan de verschillende verbindingmaterialen benoemen en toepassen. - lijm - garen/touw - nieten - klittenband	F,Rc
2.17	De leerling kan handmatig en machinaal stof afwerken. - sierstiksel - applicatie - naai effecten - naaimachine borduren - biesbandjes plaatsen en/of zelfgemaakte biesbandjes - verschillende linten	Rpm

* De uitvoering vindt plaats, indien de materialen en apparatuur aanwezig zijn.

F = Feitlijke kennis

B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid

P = Productieve vaardigheid

c = cognitief

r = reactief

pm = psychomotorisch

i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.4 Expressie Mode & Kleding	
Kwalificatieniveau	1	
Leerweg	Arbeidsmarkt	
Kerdeel	3. Bewerken en afwerken	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
Oppervlakte bewerken		
3.1	De leerling kan stoffen en karton bewerken. - plooiën, borduren - spuitbus, speciale verfsoorten	Rpm
3.2	De leerling kan met klei werken. - vormgeven - klei schilderen (schoolverf en vernis)	Rpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.4 Expressie Mode & Kleding	
Kwalificatieniveau	1	
Leerweg	Arbeidsmarkt	
Kerndeel	4. Werkhouding en presentatie	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
Werkhouding		
4.1	De leerling kan de volgende houdingsaspecten demonstreren. <ul style="list-style-type: none"> - reflecteren op/en respecteren van elkaars werk & mening - tijdsplanning, samenwerken - zuinig en veilig omgaan met gereedschappen - effectief omgaan met materialen - onderhoud lokaal/materialen - lichaamshouding - uiterlijke verzorging: mode bewust 	Rci
Presentatie/kunstbeschouwing		
4.2	De leerling kan het werk presenteren. <ul style="list-style-type: none"> - afwerken - deadlines - uitleggen (motiveren), kritiek geven en krijgen 	Ri
4.3	De leerling kan beeldelementen uit verschillende stromingen in de kunstgeschiedenis relateren aan zijn werk. <ul style="list-style-type: none"> - inspiratie - stijlen - kleur - vorm 	B
4.4	De leerling kan eenvoudige opvattingen en ideeën uiten. <ul style="list-style-type: none"> - kunstgeschiedenis - kunststromingen - modetrends 	Ri
4.5	De leerling kan beeldelementen herkennen. <ul style="list-style-type: none"> - vormaspecten - contrast - kleur 	F
4.6	De leerling kan lichtstromingen herkennen en toepassen. <ul style="list-style-type: none"> - natuurlijk licht - synthetisch licht - effect bij manipulatie lichtval 	F,Rc

*De uitvoering vindt plaats, indien de materialen en apparatuur aanwezig zijn.

Document nummer: **13.5**

Inhoudelijk Deel

Vakgebied Persoonlijke Vorming

Vak 13.5:	Ik in de Samenleving (IKSA)
Kwalificatieniveau:	Niveau 1 en 2
Leerweg:	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom

13.5.1 Overzicht kerndelen en onderdelen IKSA

Kerdeel	Onderdelen
1. Sociale en emotionele vaardigheden	• Persoonlijke ontplooiing
2. Leren leren en blijven leren	• Afsluitend project en expositie
3. Levensvisie	• Levensbeschouwing
4. Mens en bestaan	• Economie
	• Sociale rechten en plichten
5. Mens en milieu	• Oriëntatie op omgeving
	• Milieu
6. Maatschappelijke en culturele verbanden	• Politiek stelsel van het Nederlandse koninkrijk

13.5.2 Kerndelen met eindtermen

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.5 Ik in de samenleving (IKSA)	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	1. Sociale en emotionele vaardigheden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ☻ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Persoonlijke ontplooiing		
1.1	De leerling kan de invloed van de eigen identiteit op interpersoonlijke relaties aangeven en de bereidheid tonen om zich verder te ontwikkelen. <ul style="list-style-type: none"> - omgangsvormen in verschillende situaties toepassen - relatie-interactieproblemen onderkennen: lage zelfwaardering, depressiviteit, zwakke schoolprestaties, problemen thuis - <i>zelfbeeld relateren aan de rol van ego en integriteit</i> - <i>reflecteren op de factoren en/of ervaringen die zijn zelfbeeld hebben beïnvloed bijv. een sociale omstandigheid</i> 	B,Rcir
1.2	De leerling kan opvattingen en gedrag (van zichzelf en anderen) in verband brengen met maatschappelijke en culturele posities. <ul style="list-style-type: none"> - de verschillende sociale lagen en subculturen met eigen waarden, normen en cultuuruitingen relateren 	B,Rc
1.3	De leerling kan aan de hand van eigen normen- en waardestelsel, bewuste keuzes maken en de bereidheid tonen om de gevolgen hiervan te aanvaarden. <ul style="list-style-type: none"> - normen en waarden: respectvol met eigen en met andermans normen omgaan - universele waarden toepassen in zijn gedrag - strategieën toepassen om negatieve emoties te kanaliseren: slachtofferrol, jezelf zijn onder alle omstandigheden, ontdekken waar je kracht ligt, toekomstplannen maken - strategieën toepassen om assertief te kunnen omgaan met pestgedrag en peer-pressure: stevig in je schoenen staan, hulp vragen of hulp bieden - voorbeelden aangeven hoe om te gaan met tegenslagen 	Rcir
1.4	De leerling kan het concept open communicatie toepassen en bereidheid tonen om rekening te houden met gevoelens, ideeën en meningen van anderen. <ul style="list-style-type: none"> - communicatiestrategieën toepassen - bij een conflictsituatie de juiste conflictstijl kiezen en toepassen: ontlopen, aanpassen, confronteren, compromissen sluiten 	Rcir

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.5 Ik in de samenleving (IKSA)	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	2. Leren leren en blijven leren	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Afsluitend project en expositie		
2.1	De leerling kan in groepsverband een klein onderzoek uitvoeren over een bepaald onderwerp. <ul style="list-style-type: none"> - deelvragen formuleren, plan van aanpak, informatie verzamelen, informatie verwerken, hoofdvraag en deelvragen - beantwoorden, presenteren, reflecteren op inhoud en samenwerken - logboek bijhouden - <i>hoofdvraag en deelvragen formuleren, plan van aanpak, informatie verzamelen, informatie verwerken, hoofdvraag en deelvragen</i> - <i>beantwoorden, presenteren, reflecteren op inhoud en samenwerken</i> - <i>het belang van continu leren blijven upgraden in de technologische ontwikkeling en de manier van communiceren (lifelong learning)</i> - <i>keuzes maken bij het selecteren van de hedendaagse communicatiemiddelen en de gevolgen hiervan benoemen en aanwijzen</i> 	Rcir
2.2	De leerling kan in groepsverband aan de hand van een eenvoudige stelling een klein onderzoek uitvoeren over een bepaald onderwerp en deze presenteren in de vorm van een debat. <ul style="list-style-type: none"> - respect voor de mening van een ander - opbouwende kritiek geven - discussieregels toepassen - debat kunnen volgen - <i>debatregels toepassen</i> 	Rcir

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.5 Ik in de samenleving (IKSA)	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	3. Levensvisie	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Levensbeschouwing		B,Rcir
3.1	De leerling kan zijn levensbeschouwelijke identiteit ontdekken en verder ontwikkelen en deze plaatsen binnen onze multi-levensbeschouwelijke samenleving. <ul style="list-style-type: none"> - elkaars levensvisie respecteren. - relatie leggen tussen levensbeschouwing en ethisch handelen i.v.m. bedrijfsethiek - het samenleven binnen een gemeenschap bevorderen: saamhorigheid, opkomen voor je medemens - <i>de vijf wereldgodsdiensten aangeven: de verschillen en overeenkomsten</i> 	

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.5 Ik in de samenleving (IKSA)	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	4. Mens en bestaan	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Economie		
4.1	De leerling kan een bestedingspatroon van een doorsnee-gezin uitleggen aan de hand van beschikbare geldmiddelen en een eigen standpunt innemen. - budgettering (inkomsten, uitgaven en spaargewoonte) toepassen op basis van een minimum salaris: primaire levensbehoeften versus leefstijl - <i>betaalde en onbetaalde arbeid onderscheiden</i> - <i>recreatie en vrijetijdsbesteding evalueren</i>	B,Rci
Sociale rechten en plichten		
4.2	De leerling kan rechten en plichten illustreren en de relatie met de toekomst en het toekomstig beroep leggen. - plichten in eigen omgeving (thuis, klas, school) aangeven (burgerschap) - <i>het naleven van de internationale rechten van het kind inventariseren</i>	B,Rc

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.5 Ik in de samenleving (IKSA)	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	5. Mens en milieu	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Oriëntatie op omgeving		
5.1	De leerling kan de atlas als informatiebron gebruiken om zich te oriënteren en zich te verplaatsen. - zich lokaliseren met behulp van een plattegrond - kaartlezen en interpreteren - <i>geografische ligging van de ABC eilanden aangeven</i>	B,Rc
5.2	De leerling kan een samenhangend geografisch beeld van een gebied beschrijven en de verschijnselen die daarin voorkomen benoemen - beeldvorming van eigen omgeving, Aruba, regio en van de wereld: de continenten, oceanen en gebergten aangeven	F,B
Milieu		
5.3	De leerling kan duurzame ontwikkeling beschrijven en bereidheid tonen om bij te dragen aan een duurzaam Aruba (in de geest van Aruba 2025). - bereidheid tonen om zorg te dragen voor de meest voorkomende flora en fauna - het belang van strand en maritieme flora en fauna illustreren en milieuvriendelijk mee omgaan - toepassen van de 5 R's: recycling, refuse, reduce, re-use, restore - <i>bereidheid tonen om groen te denken (Think Green) om de leefbaarheid in zijn omgeving te verbeteren: Ideologie achter het Europa huis (vernieuwbare energiebronnen)</i>	B,Rcr

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.5 Ik in de samenleving (IKSA)	
Kwalificatie niveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	6. Maatschappelijke en culturele verbanden	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie -code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⚙ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Politiek stelsel van het Nederlandse Koninkrijk		
6.1	De leerling kan de politiek bestuurlijke ontwikkelingen van de Arubaanse natie en van de afzonderlijke eilanden in historisch perspectief plaatsen en de gevolgen voor de Arubaanse natie aangeven. <ul style="list-style-type: none"> - de geschiedenis van Status Aparte van Aruba weergeven - de samenstelling van het Nederlandse Koninkrijk aangeven - <i>regeerstelsel van Aruba benoemen</i> 	B,Rc
6.2	De leerling kan de multiculturele samenleving van Aruba in historisch perspectief plaatsen en de gevolgen voor de Arubaanse cultuur aangeven. <ul style="list-style-type: none"> - nation-building en nationale identiteit bevorderen - overeenkomsten tussen de verschillende culturen waarderen - de geschiedenis van ons eiland relateren aan de verschillende monumenten op de route van de monumentenloop 	B,Rci

Document nummer: **13.6**

Inhoudelijk Deel

Vakgebied Persoonlijke Vorming

Vak 13.6:	Lichamelijke Opvoeding
Kwalificatieniveau:	Niveau 1 en 2
Leerweg:	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom

13.6.1 Overzicht kerndelen en onderdelen Lichamelijke Opvoeding

Kerndeel	Onderdelen
1. Vormingsdoelen	• Regels en gedrag
	• Sportiviteit (fair play)
	• Veiligheid
	• Materiaalgebruik
2. Spel	• Balsporten
	• Sportstrategieën
3. Atletiek en turnen	• Atletiek
	• Turnen
4. Keuze activiteiten	• Sport en bewegen
	• Zelfverdediging
	• Bewegen en Muziek
	• Fitness
5. Gezondheid	• Voeding en bewegen

13.6.2 Kerndelen met eindtermen

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.6 Lichamelijke Opvoeding	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	1. Vormingsdoelen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomiecode
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Regels en gedrag		
1.1	De leerling kan volgens afgesproken regels aan een sportsituatie participeren. - fair play - sporttechnische regels - omgangsregels	B,Rcpmi
1.2	De leerling kan conflictsituaties/discussiepunten bespreekbaar maken. - zelfbeheersing - verbalisatie	Rci
1.3	De leerling kan regelende taken uitvoeren. - ☛ <i>scheidsrechter, taakverdelers</i> - ☛ <i>groepsleiders</i>	Rc
1.4	De leerling kan de elementen spanning/winst/verlies op een sportieve wijze verwerken. - wederzijds respect - zelfbeheersing	Rcr
Sportiviteit (fair play)		
1.5	De leerling kan een sportsituatie aan een leerling- of groepsniveau aanpassen. - ☛ <i>rationeel</i>	Ri
1.6	De leerling kan eigen bewegingscapaciteit (en van anderen) onderkennen. - persoonlijke/(en andermans) bewegingsgrenzen - gevaren - capaciteiten	B,Ri
1.7	De leerling kan een positieve instelling (houding) tonen. - discipline - respect - doorzettingsvermogen - waardering voor sport en beweging - samenwerken	Rcri
Veiligheid		
1.8	De leerling kan een veilige sportsituatie herkennen en benoemen. - veiligheid - uitdagend	F
1.9	De leerling kan enkele eenvoudige principes van ergonomie toepassen. - acrogym - heffen-tillen-dragen - lichaamshouding	Rc
Materiaalgebruik		
1.10	De leerling kan op een correcte manier gebruik maken van gymmateriaal/sportartikelen. - klaarzetten - opruimen - verzorgen	Rc

F = Feitlijke kennis
B = Begripsmatige kennis

R = Reproductieve vaardigheid
P = Productieve vaardigheid

c = cognitief
r = reactief
pm = psychomotorisch
i = interactief

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.6 Lichamelijke Opvoeding	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	2. Spel	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie- code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i> ⊕ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Balsporten		
2.1	De leerling kan een slag- en loopspel (vorm van softbal) spelen. - slagspeler - staan - lopen - veldspeler - vangen - werpen - branden - tikken	Rpm
2.2	De leerling kan vormen van tik- en afgooispelen spelen. - softbal, hindernisspelen, trefbal - werpen - tikken - ontwijken	Rpm
2.3	De leerling kan de volgende doelspelen spelen: vormen van voetbal, hockey, basketbal. - schieten op doel - passen - werpen - vangen - vrijlopen - hockeystick correct hanteren	Rpm
2.4	De leerling kan volleybal spelen (opbouwend tot de vierde klas). - serveren - onderhandse- en bovenhandse techniek	Rpm
2.5	De leerling kan het volgende terugslagspel spelen: vormen van badminton en tafeltennis. - serveren - slagvoorwerp correct hanteren - backhand - forehand - bovenhandse techniek (badminton)	Rc,pm
Sportstrategieën		
2.6	De leerling kan aspecten van de boven beschreven spelvormen toepassen. - tactiek - spelpositie - anticiperen - afspeelmogelijkheden	Rc,pm
2.7	De leerling kan steun- en vrije sprongen uitvoeren. - aanloop - afzet - zweef-steunfase - landing	Rpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Vak	13.6 Lichamelijke Opvoeding	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	3. Atletiek en Turnen	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomiecode
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☉ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Atletiek		
3.1	De leerling kan verschillende conditionele en sprint loopvormen uitvoeren. - shuttle-run - 12-minuten-loop - duurloop - 60 meter sprinten	Rpm
3.2	De leerling kan verspringen en hoogspringen. - aanloop - afzet - zweeffase - landing	Rpm
3.3	De leerling kan een werponderdeel uitvoeren. - zware bal-stoten/werpen	Rpm
3.4	De leerling kan atletiekonderdelen (of verwant) meten. - afstand - meten - hoogte - lengte	Rc
Turnen		
3.5	☉ <i>De leerling kan hulp verlenen bij de uitvoering van de beweging.</i> - steungreep - draaigreep - vanggreep	Rcpm
3.6	De leerling kan steun- en vrije sprongen uitvoeren. - aanloop - afzet - zweef-steunfase - landing	Rpm
3.7	De leerling kan vormen van draaien toepassen. - rekstok, trampoline, trapeze, kastspringen - aan vast voorwerp - rotatie lengte-as - rotatie breedte-as	Rpm
3.8	De leerling kan aan turntoestellen zwaaien. - ringzwaaien, touwzwaaien, rekstok - hang of steun - zwaai onderhouden - zwaai vermeerderen - zwaai beëindigen	Rpm
3.9	De leerling kan vormen van sprongen combineren met draaien. - reutherplank, kleine- en grote trampoline, dikke- en kleine mat - rollen (verhoogd vlak) - vrije rotatie lengte-as	Rpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.6 Lichamelijke Opvoeding	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	4. Keuze activiteiten	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomie-code
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Sport en bewegen		
4.1	De leerling kan een gemotiveerde keuze maken voor activiteiten op het terrein van sport en bewegen. <ul style="list-style-type: none"> - eigen wensen en mogelijkheden - persoonlijke voorkeur - initiatief - mogelijkheden - motivatie 	Rcr
Zelfverdediging		
4.2	De leerling kan de volgende vormen van zelfverdediging uitvoeren. <ul style="list-style-type: none"> - stoeispelen (vormen van judo) - vormen van boksen/kickboksen - weerbaarheid (zelfverzekerdheid) 	Rcpm
Bewegen en muziek		
4.3	De leerling kan eenvoudige vormen van bewegen en muziek uitvoeren. <ul style="list-style-type: none"> - aerobics - steps - ritmische bewegingen 	Rpm
Fitness		
4.4	De leerling kan oefeningen met een fitness-apparaat uitvoeren. <ul style="list-style-type: none"> - omgang met fitness materiaal - juiste lichaamshouding(en) - ☛ <i>kennis van belangrijkste spieren</i> 	Rcpm

Vakgebied	13 Persoonlijke Vorming	
Deelkwalificatie	13.6 Lichamelijke Opvoeding	
Kwalificatieniveau	1 en 2	
Leerweg	Arbeidsmarkt, uitstroom en doorstroom	
Onderdeel	5. Gezondheid	
Eindtermen en leerinhouden		Taxonomiecode
<i>cursief = extra voor niveau 2 uitstroom en doorstroom</i>		
☛ <i>cursief = extra voor doorstroom</i>		
Voeding en bewegen		B,Rc
5.1. De leerling kan de basisprincipes over gezond eten en drinken vertellen.		
- belang van maaltijden(ontbijt)		
- suikers in (fris)dranken		
- vetten in voedsel		
- eenvoudige maaltijd samenstellen		
5.2. De leerling kan door het bewust worden van zijn/haar eet-, drink- en beweegpatroon, zijn/haar gezondheidssituatie inschatten.		B
- BMI-model kunnen aflezen(verhouding lengte en gewicht)		
- bewustwording beweegtijd(sport) en inactiviteit (tv/computer/internet)		

